

УДК 329:339.9.012.421](7)

ДІЯЛЬНІСТЬ ПАРТІЙ ТА НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В США ТА КАНАДІ ЩОДО ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Алла Фатуллаєва

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет міжнародних відносин,
кафедра міжнародних відносин і дипломатичної служби
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна
e-mail: wendy@ua.fm*

У статті на прикладі США та Канади розглянуто діяльність політичних партій як акторів процесу лібералізації торгівлі в рамках регіональної інтеграційної організації Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) та неурядових організацій як чинника реалізації торгівлі. Проаналізовано особливості державного устрою обох держав, суть партійних систем та діяльність партій.

Ключові слова: НАФТА, інтеграційні процеси, партії, неурядові організації, вільна торгівля.

Процеси глобалізації сучасного світу та пов'язане з ними посилення економічної взаємозалежності трьох північноамериканських держав – США, Канади та Мексики – набули загально визнаної оцінки як один із вдалих прикладів політичної та економічної діяльності інтеграційної спільноти.

Значення взаємовідносин американських країн відобразилося в численних економічних взаємозв'язках між державами, у зміні співвідношення економічного та політичного чинників з огляду на нерівномірність розвитку, з одного боку, США та Канади, а з іншого – Мексики, трансформації самого характеру взаємовідносин між країнами, а відтак зростанні ступеню їх впливу на країни континенту та на інтеграційні процеси у світі.

Проте, як засвідчує досвід регіональних спільнот, залишаючись істотною складовою сучасного світу, вони стають своєрідними носіями внутрішніх протиріч, що потребують спеціального аналізу та врахування численних чинників трансформації взаємовідносин. Сучасні інтеграційні блоки активніше наголошують на власних довготривалих намірах. Інтеграційні спільноти втрачають статус тимчасових формувань, що створювались як своєрідна реакція на зовнішні загрози суверенітету та територіальної цілосності. Лише невелика кількість інтеграційних об'єднань, серед яких Європейський Союз та НАФТА, є прикладами реалізації підходів та довгострокових стратегій у вирішенні проблем демократизації інтеграції [1].

Не маючи, однак, завершеного концептуального вигляду та послідовного характеру щодо реалізації, положення про «світову демократію» отримали досить своєрідне втілення, зокрема у вигляді діалогу країн-членів НАФТА з партіями та неурядовими організаціями. На тлі базових явищ та процесів, притаманних

регіональній інтеграції, політичні дебати визначили і ступінь можливої еволюції інтеграційної спільноти, і перспективи формування взаємовідносин країн-членів НАФТА.

Аналіз еволюції Північноамериканської інтеграційної спільноти дав змогу визначити такі особливості цього процесу. По-перше, держави-члени Угоди одними з перших на рівні інтеграційної спільноти задля досягнення спільних економічних та політичних цілей започаткували та реалізували діалог урядів з правлячими та опозиційними партіями та неурядовими організаціями. По-друге, на рівні інтеграційної спільноти вперше здійснена спроба задля досягнення спільної мети – введення політики лібералізації торгівлі, досягнення взаєморозуміння та налагодження взаємодії між неурядовими структурами країн з діаметрально різним рівнем політичного, соціально-економічного розвитку. І, по-третє, – залучення неурядових організацій до дебатів з лібералізації торгівлі, попри об'єктивне обмеження їхнього впливу (правовий характер участі, традиційні форми взаємодії, особливості фінансування діяльності тощо), довело можливість певної реалізації інтересів організацій «третього сектору» в ієрархічно-структурованій побудові інтеграційної спільноти, якою, зокрема, є НАФТА.

Процеси залучення неурядових організацій до дебатів з лібералізації торгівлі на рівні інтеграційної спільноти мали складний та неоднозначний характер. Джерелом протиріч було саме явище інтеграції, а також особливості інтеграційного характеру. Саме чисельність політико-економічних факторів інтеграційного організму не дала змогу однозначно говорити про стабілізацію демократичного процесу спільноти за умов залучення можливостей багатопартійної системи країн розвинутої демократії та неурядових секторів країн-членів Угоди. Проте діяльність недержавних інституцій під час переговорів із НАФТА є очевидним фактом взаємодії, з одного боку, демократичних держав та громадянських суспільств з державою авторитарних традицій, а з іншого – індустріально розвинутих країн та країною з нестабільною економікою з традиційно усталеною політичною культурою в процесі реалізації спільних інтересів регіонального об'єднання.

У характері та суті процесів взаємодії державних інституцій, партій, партійних альянсів та недержавних організацій щодо політики лібералізації торгівлі в рамках НАФТА потребує розгляду проблема суті партійних систем та діяльності партій у країнах-членах НАФТА.

Об'єктом дослідження виступають неурядові організації, партії як актори процесу лібералізації торгівлі в рамках регіональної інтеграційної організації НАФТА. Предмет дослідження – процес посередницької, лобістської, опозиційної діяльності неурядових організацій як чинник реалізації політики лібералізації торгівлі в північноамериканській інтеграційній спільноті.

Партії та неурядові організації відігравали важливу роль у Канаді, Сполучених Штатах Америки та в Мексиці під час дискусій з НАФТА. Попри те, що кожна із зазначених країн має політичні інститути, які суттєво різняться між собою, їм вдалося досягти певного успіху у регіональному діалозі з неурядовими некомерційними організаціями для випрацювання спільної інтеграційної стратегії.

Внутрішній рівень впливу національно-державних особливостей на процес регіональної інтеграції стосується форм державного устрою країн-членів Угоди та особливостей партійних систем в країнах.

У Канаді, як відомо, існує парламентарна система правління з розвинутою мережею політичних партій. Як і іншим країнам НАФТА, їй притаманна федеративна форма державного устрою. Державне управління в країні здійснюється за умов тісної взаємодії центрального (федерального) та провінційного урядів на основі визначеного конституцією розмежування сфер повноважень. Завдяки поєднанню парламентарної системи правління та федеративного устрою держави, Канада - єдина серед членів НАФТА, де місцеві влади є справді потужні та мають реальні повноваження у вирішенні державнозначливих питань.

Водночас, США із президентською системою правління різняться від Канади діяльністю політичних партій. Усталене існування двопартійної системи, а також окремі вибори президента та конгресу посилюють незалежність кожної з цих гілок влади. У США поширені кадрові партії з нечисленним складом та орієнтацією на членство професійної політичної та фінансової еліти, спроможної забезпечити матеріальну підтримку партії, де домінують парламентарі. Більшу частину кадрових партій становлять ліберальні та консервативні. Недоліки такої системи, виходячи з політичного досвіду, полягають в небезпеці бюрократизації, якій постійно піддаються великі партії, оскільки саме в їх середовищі створюється великий бюрократичний апарат. Як переконують американські фахівці, діяльність політичних партій в країні - досить транспарентна, що створює умови для індивідуальних політичних програм.

Очевидно, що позиції партій під час дебатів з лібералізації торгівлі різнилися у трьох країнах, що, в свою чергу, посилювало відмінності перебігу політичних процесів та давало змогу неурядовим організаціям впливати на переговорний процес із НАФТА. Крім того, особливості функціонування політичних систем країн - членів Угоди дають змогу побачити потенційні можливості системи демократичного представництва.

Упродовж десятиліть практикувалися прямі контакти між канадськими провінціями та штатами США у формі зустрічей, зокрема на вищому рівні, підписання різноманітних угод, предметом розгляду яких переважно були питання транспорту, природних ресурсів, торгівлі, промисловості [2]. Консенсусу досягнуто в питанні розвитку економічної інтеграції із США. Важливо, що принципи фрі-трейду підтримувались як засіб вирішення внутрішньодержавних економічних проблем канадським урядом та прем'єр-міністром Брайаном Малруні [4]. Кабінет міністрів у 80-х роках послідовно проводив внутрішньополітичну стратегію, яка була сформульована Б.Малруні та містила такі ключові управлінські пріоритети, як оздоровлення фінансів, фіксоване завершення конституційної реформи та спільне з США та Мексикою запровадження Зони вільної торгівлі в континентальному масштабі. Домовленості щодо вирішення питання лібералізації торгової політики було досягнуто між США та Канадою в 1988 р. Вважається, що саме Ліберальна партія очолювала позиції щодо вільної торгівлі в країні, хоча з часом її позиція змінилась. Ліберали завжди були прихильниками «економічної активізації» і виступали за безпосереднє втручання держави в економічні справи в країні. Однак щодо проблеми вирішення континентальної інтеграції за участю Канади, то представники Ліберальної партії продемонстрували себе відвертими опозиціонерами. На виборах у 1988 р. ліберали вимагали від уряду відмовитися від домовленості з американською стороною. Після парламентських виборів у Канаді в 1993 р. суттєво змінилося розташування федеральних партійно-політичних сил. Ліберальна партія Канади на

чолі з Жаном Крет'єном отримала у палаті обшин 177 депутатських місць. Ліберали, які не були прихильниками політики фрі-трейду, очевидно, через зміни в економіці країни (яка за часів консерваторів почала виходити з тривалої внутрішньоекономічної кризи), а також із врахуванням існуючих трансформацій у міжнародному економічному середовищі своєю позицією стосовно НАФТА продемонстрували еволюцію власних поглядів, доводячи своїми діями, що не збираються влаштувати конфронтацій з американцями. Заклики переглянути Угоду із США та Мексикою про Північноамериканську зону вільної торгівлі поступово вщухали.

У трьох країнах узгоджувальні дебати щодо НАФТА суттєво впливали на активізацію діяльності місцевих влад, виявлення позицій політичних партій та формування посередницької діяльності неурядових організацій.

Закритими щодо впливу громадськості в трьох країнах було ставлення зацікавлених у континентальній інтеграції бізнесових структур та правлячих партій. Важливим моментом стало налагодження правлячими партіями в США і Канаді каналів постійного зв'язку між собою та з представниками вищих бізнесових кіл для спрямування бізнесових інтересів на підтримку державної торговельної політики.

Американці підтримували постійне спілкування в Канаді з представниками Ліберальної партії. Найбільш зацікавленими в просуванні політики фрі-трейду як у США, так і в Канаді були представники транснаціонального бізнесу. У Канаді деякий тиск на уряд здійснювався з боку Канадської бізнесової ради (Canadian Business Council), яка представляє інтереси багатьох впливових акторів транснаціонального бізнесу. Їхні позиції знайшли відображення в тиску на державу щодо розвитку макроекономічної політики країни. Рішення Канадської бізнесової ради та Канадської виробничої асоціації (Canadian Manufactures Association) на підтримку НАФТА стали вирішальним моментом для консервативного уряду Канади у виробленні послідовної політики підтримки вільної торгівлі з США [3].

Враховуючи небезпеку у внутрішньоекономічній ситуації в країні, що ускладнювалася сповільненням виходом з економічної кризи, уряд послабив механізми тиску на приватний сектор, водночас створивши ретельно розроблені механізми для консультацій з бізнесовими колами, намагаючись таким чином контролювати економічну ситуацію в країні. Саме в цей період створюються структури для підтримання постійного діалогу з «великим бізнесом». Міжнародний торговельний консультативний комітет (International Trade Advisory Committee (ITAC)) став структурою, яка сфокусувала свою діяльність на двох основних напрямках: по-перше, як дорадчий орган (між урядом та ТНК) і, по-друге, як посередницький орган (між великим та малим бізнесом). Водночас із створенням Комітету засновано 15 Секторальних консультативних груп з міжнародної торгівлі (SAGITS). Вони структурувалися за сферами економіки, зосередивши свою діяльність на так званих секторах специфічних інтересів, до яких належали представники приватних компаній, бізнесових асоціацій, торговельних департаментів, профспілкових, академічних та культурних спільнот.

Діяльність Міжнародного торговельного консультативного комітету та Секторальних груп з міжнародної торгівлі була підпорядкована Торговельному переговорному офісу.

Така система координації діяльності забезпечувала певні гарантії того, що потенційно небезпечні актори, не зацікавлені у реалізації інтеграційного процесу,

будуть швидко виявлені і з ними можна буде досягти домовленості. Система консультацій приватного сектору з міжнародної торгівлі, надавала певні привілеї представникам бізнесових кіл у відпрацюванні заздалегідь «узгоджених» рішень щодо економічної інтеграції. Канада заснувала системи ITAC та SAGITS за американським зразком. Ця система зробила «бюрократизованим» процес ухвалення рішень, сприяла поєднанню інтересів груп лоббі з торговельною бюрократією [4].

Позитивні моменти організації діалогового процесу через створення низки зазначених консультативних структур у Канаді мали і негативний вплив на функціонування механізмів держави в країні: поєднання бізнесових та державних інтересів розмивало межу, де закінчується держава і де починається громадянське суспільство.

У США інтереси континентальної інтеграції значною мірою підтримувалися через Американський бізнесовий круглий стіл (American Business Roundtable), а також численні зацікавлені бізнесові групи. На відміну від Канади, особливості партійної системи, «відкритіше політичне оточення» у Сполучених Штатах спрощувало процес випрацювання та ухвалення рішень щодо Угоди із НАФТА [4]. Досвід Сполучених Штатів засвідчив, що спеціалізовані професійні позаполітичні інститути – оптимальна мережа для налагодження інтеграційної співпраці, якої не можна досягти при підписанні формальних договорів.

Список використаної літератури

1. Сушко О. Політичний контекст НАФТА : регіональні відносини в Західній Півкулі / О.В. Сушко : Дис. канд. політ. наук, ІСЕМВ НАН України. – К., 1998. – 198 с.
2. Шило В. Канадский федерализм и международные отношения / В. Шило. – М. : Наука, 1985. – 192 с.
3. Doer B., Tomlin B.W. Faith and Fear : The Trade Story / Doer B., Tomlin B.W. – Toronto : Stodart, 1991. – 443 p.
4. NAFTA and the Trade Policy Revolution of the 1980s : A Canadian Perspective / G.R. Winham // International Journal. –1994.– № 49. – P. 472–508.

*Стаття: надійшла до редакції 27.06.2009
прийнята до друку 24.09.2009*

ACTIVITIES OF POLITICAL PARTIES AND NONGOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE UNITES STATES AND CANADA ON THE TRADE LIBERALIZATION

Alla Fatullayeva

*Ivan Franko National University of Lviv
Faculty of International Relations,
Department of International Relations and Foreign Service
Universytetska str, 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail:wendy@ua.fm*

The article highlighted political parties as actors of the trade liberalization process in the area of the regional integration of the North American Free Trade Area (NAFTA) and non-governmental organizations as a factor of trade on the examples of the United States and Canada. The features of the state systems in both countries, the essence of party systems and action were analyzed.

Key words: NAFTA, the integration processes, the party, non-governmental organizations, the free trade.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПАРТИЙ И НЕПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В США И КАНАДЕ ПО ВОПРОСАМ ТОРГОВЛИ

Алла Фатуллаева

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
Факультет международных отношений,
кафедра международных отношений и дипломатической службы
ул. Университетская, 1, 79000, г. Львов, Украина,
e-mail: wendy@ua.fm.*

В статье на примере США и Канады рассмотрена деятельность политических партий как актеров процесса либерализации торговли в сфере региональной интеграционной организации Североамериканской зоны свободной торговли (НАФТА) и неправительственных организаций как фактора реализации торговли. Проанализированы особенности государственного устройства обоих государств, суть партийных систем и деятельности партий.

Ключевые слова: НАФТА, интеграционные процессы, партии, неправительственные организации, свободная торговля.